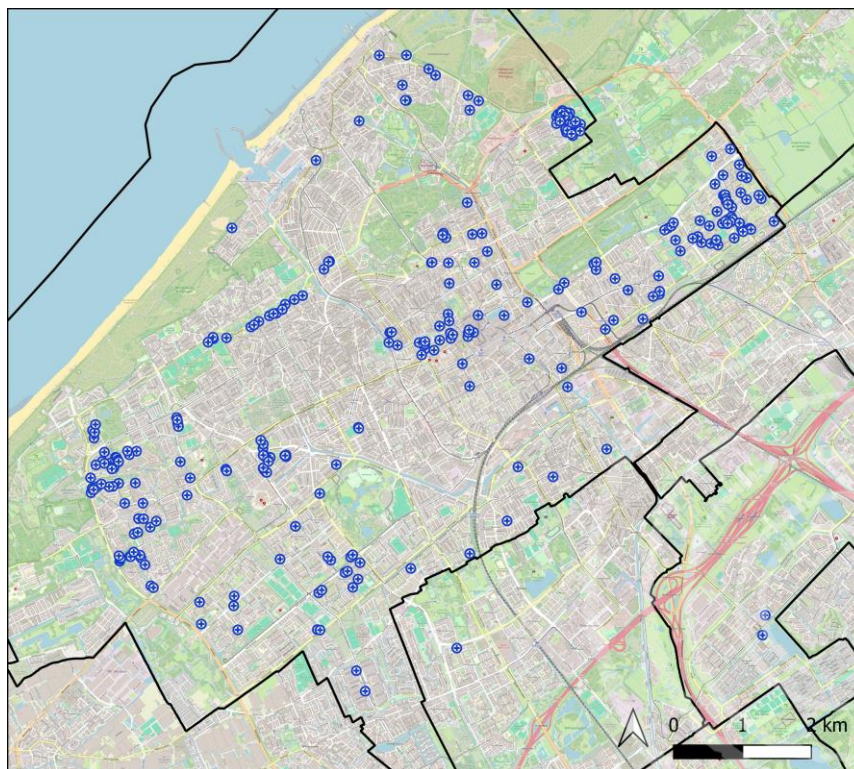

Nader onderzoek massawinterverblijfplaatsen gewone dwergvleermuis

In het kader van de Omgevingswet

Plangebied: 23 Deelgebieden Ypenburg, Leidschenveen en Den Haag, gemeente Den Haag

Opsteller(s):

ecoresult
ecologisch advies en onderzoek

Nader onderzoek massawinterverblijfplaatsen gewone dwergvleermuis

In het kader van de Wet natuurbescherming

Colofon	
Plangebied	23 Deelgebieden Ypenburg, Leidschenveen, Wateringse Veld, Bezuidenhout en Segbroek, Den Haag
Opsteller(s)	[REDACTED]
Datum	31-1-2025
Versienummer	01
Rapportkenmerk	ER20240340NOv01
Aantal pagina's	17
Opdrachtgever	Gemeente Den Haag
Contactpersoon	[REDACTED]
Kwaliteitscontrole	[REDACTED]
Projectleider	[REDACTED]
Wijze van citeren	[REDACTED] van, 2025. Nader onderzoek massawinterverblijfplaatsen gewone dwergvleermuis. In het kader van de Omgevingswet. Plangebied: 23 Deelgebieden Ypenburg, Leidschenveen, Wateringse Veld, Bezuidenhout en Segbroek, Den Haag. Kenmerk: ER20230340NOv01. Ecoresult B.V., Hendrik-Ido-Ambacht.
Ecoresult B.V. 078 75 184 12 info@ecoresult.nl www.ecoresult.nl	Hoofdvestiging Hendrik-Ido-Ambacht (postadres) Kringloopweg 22 3343 LR Hendrik-Ido-Ambacht Vestiging Veenendaal Lunet 2-8 3905 NW Veenendaal

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
1.1	Aanleiding	4
1.2	Onderzoeksvragen	4
1.3	Leeswijzer	4
2	Omschrijving plangebied	5
2.1	Algemeen	5
3	Onderzoek beschermde soorten	6
3.1	Algemeen	6
3.2	Vleermuizen	6
3.2.1	Methodiek	6
3.2.2	Onderzoeksmomenten	7
3.2.3	Onderzoeksmaterialen	8
4	Resultaten nader onderzoek	9
4.1	Algemeen	9
4.2	Bezuidenhout	10
4.3	Centrum	11
4.4	Ypenburg	11
5	Conclusies	12
5.1	Conclusies 23 Deelgebieden Ypenburg, Leidschenveen, Weteringse Veld, Bezuidenhout en Segbroek, Den Haag	12
5.2	Conclusies geheel Den Haag	12
6	Geraadpleegde bronnen	14
6.1	Literatuur	14
6.2	Internet	14
	Bijlage 1: Foto's gebouwen	15

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

In opdracht van gemeente Den Haag heeft Ecoresult B.V. een nader onderzoek naar massawinterverblijfplaatsen van gewone dwergvleermuis uitgevoerd in 23 deelgebieden in Den Haag. Het onderzoek richt zich specifiek op Ypenburg, Leidschenveen, Wateringse Veld en een aantal losse deelgebieden in Bezuidenhout en Segbroek. Daarnaast zijn losse waarnemingen van winterverblijfplaatsen toegevoegd.

De gemeente Den Haag heeft de verspreiding van de vleermuizen goed in beeld, enkel ontbreekt voldoende inzicht in de aanwezigheid van massawinterverblijfplaatsen van gewone dwergvleermuis binnen het grondgebied van de gemeente Den Haag. Binnen de reikwijdte van het Soorten Management Plan (SMP) beschouwt de gemeente dit niet als problematisch. Het SMP werkt met een worst-case benadering, overmitigatie en een beperkt aantal werkzaamheden per jaar in een wijk. Buiten de SMP valt echter een groot aantal "Groene energiewijken". Hier heeft Den Haag met het SMP geen grip op en wil daarom meer inzicht in de aanwezigheid van kwetsbare kolonies. Om de verspreiding van grote kolonies beter in beeld te brengen heeft de gemeente Den Haag aan Ecoresult B.V. gevraagd onderzoek naar deze verblijfplaatsen in deze 23 deelgebieden uit te voeren.

1.2 Onderzoeksvragen

In het onderzoek worden 3 onderzoeksvragen beantwoord:

1. Zijn massawinterverblijfplaatsen van gewone dwergvleermuis aanwezig?
2. Waar bevinden zich de massawinterverblijfplaatsen van gewone dwergvleermuis?
3. Wat voor structuren en type bebouwing zijn in gebruik als massawinterverblijfplaatsen?

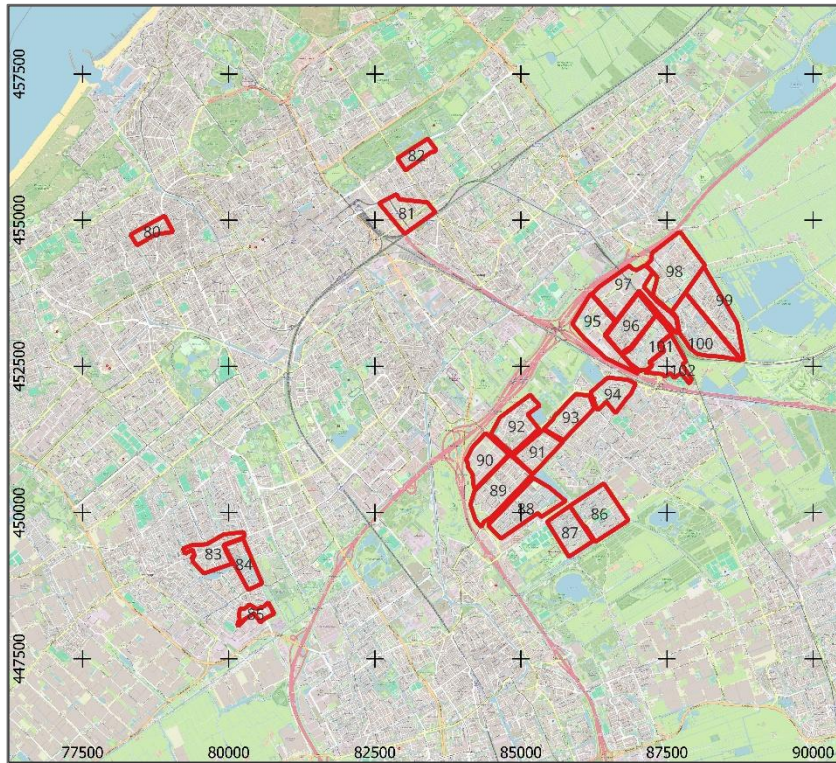
1.3 Leeswijzer

In deze rapportage worden allereerst het plangebied en de werkwijze van het onderzoek behandeld, daarna volgen de resultaten van het onderzoek. Er wordt afgesloten met de conclusies en aanbevelingen.

2 Omschrijving plangebied

2.1 Algemeen

Het onderzoeksgebied betreft meerdere wijken, grofweg verdeeld in 23 deelgebieden. Dit betreffen 9 deelgebieden in Ypenburg, 8 deelgebieden in Leidschenveen, 3 in Wateringse Veld, 2 in Bezuidenhout en 1 in Segbroek (zie Figuur 1).

Figuur 1: Onderzochte deelgebieden (rood omkaderd en genummerd). Kaartbron: OpenStreetMap.

3 Onderzoek beschermde soorten

3.1 Algemeen

Het onderzoek is uitgevoerd volgens de voor die soortgroep geldende standaarden. De onderzoeksperiode voor al de betreffende soorten is optimaal. De inventarisatie blijft echter een steekproef. Het is dan ook mogelijk dat soorten en functies niet waargenomen zijn, terwijl dat ze op een ander tijdstip wel aanwezig zijn. Dit is echter acceptabel, de Wet natuurbescherming vraagt een initiatiefnemer om alles te doen wat redelijkerwijs van hem verwacht kan worden. Met de gekozen methode en inspanning is hieraan dan ook invulling gegeven.

Onderzoeksgegevens zijn geregistreerd met WrnPro. Bij elk veldbezoek wordt er door elke onderzoeker een bezoek aangemaakt waarbij de weersgegevens, datum en start- en eindtijd geregistreerd worden. Per soortgroep is er een protocol beschikbaar waardoor waarnemingen via een vooraf opgestelde richtlijn op een uniforme manier kunnen worden ingevoerd. De exacte locatie kan worden aangegeven, de soort, aantal individuen, het gedrag, type verblijfplaats, sporen en een opmerking kunnen worden geregistreerd.

3.2 Vleermuizen

3.2.1 Methodiek

Een massawinterverblijfplaats is gedefinieerd als een zwermplek van meerdere gewone dwergvleermuizen (doorgaans meer dan 3) zonder aantoonbaar baltsgedrag. Indien door enkele zwermende vleermuizen baltsgedrag werd vertoond is dit gedefinieerd als een paargroep en niet als een (massa)winterverblijfplaats.

Een verschil in definitie tussen winterverblijfplaats en massawinterverblijfplaats wordt niet gemaakt. Er kan op basis van de informatie van het aantal aangetroffen zwermende dieren geen reële inschatting worden gemaakt van het daadwerkelijke aantal overwinterende individuen in een gebouw. Op basis van beschikbare ecologische kennis over daadwerkelijke aantallen gewone dwergvleermuizen in relatie tot waargenomen zwermgedrag ligt dit naar verwachting minimaal een factor 10 tot 20 hoger dan de maximale hoeveelheid aangetroffen zwermende dieren.

Het onderzoek naar de aanwezigheid van massawinterverblijfplaatsen heeft binnen het plangebied plaatsgevonden conform het ten behoeve van het aanvullend onderzoek naar kraam- en massawinterverblijfplaatsen in het kader van het SMP voor Den Haag opgestelde plan van aanpak¹. Dit onderzoek is uitgevoerd tussen 1 augustus en 10 september middels 2 bezoeken. De tussenliggende tijd tussen de veldonderzoeken is minimaal 10 dagen. De verschillende deelgebieden zijn per fiets doorkruist om in een korte tijd het volledige deelgebied in kaart te hebben en zodoende tijdens een ronde van 2 uur het deelgebied meerdere keren te doorkruisen.

Wegens de specifieke vraag en onderzoeksmethodiek zijn waargenomen gedragingen niet vlakdekkend ingevoerd. Enkel zwermende dieren die duiden op aanwezigheid van (massa-)

¹ Van Meurs, 2020

winterverblijfplaatsen zijn ingevoerd. In onderstaande hoofdstukken worden daarom enkel de (massa-) winterverblijfplaatsen behandeld.

Tijdens de onderzoeken zijn warmtebeeldcamera's gebruikt om de hoogbouw beter te kunnen beoordelen op aanwezigheid van vleermuizen. Het bereik van een reguliere batdetector is bij dwergvleermuizen maximaal 35 meter, bij hogere gebouwen worden dan dieren gemakkelijk gemist met een detector. Dit wordt normaal opgevangen door gebruik te maken van een zaklamp, echter blijkt het gebruik van een warmtebeeldcamera effectiever en minder verstorend.

3.2.2 Onderzoeksmomenten

In **Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.** wordt een overzicht gegeven van de onderzoeksmomenten, weersomstandigheden en betrokken ecologisch deskundigen tijdens de uitgevoerde veldonderzoeken. De veldbezoeken voor vleermuizen zijn uitgevoerd onder goede weersomstandigheden.

Tabel 1: Onderzoeksmomenten.

Deelgebied	Bezoeknr.	Datum	Zonsondergang	Moment	Aantal onderzoekers	Temperatuur (°C)	Windkracht (Bft)
80	1	1-8-2024	21:36	23:45 - 02:00	1	15	NW1
80	2	15-8-2024	21:08	00:00 - 02:21	1	17	ZW1
81	1	15-8-2024	21:08	00:00 - 02:21	1	17	ZW1
81	2	10-9-2024	20:12	00:00 - 02:00	1	17	NW3
82	1	14-8-2024	21:11	23:46 - 02:00	1	19	NW1
82	2	29-8-2024	20:38	00:00 - 02:01	1	18	O1
83	1	2-8-2024	21:32	00:00 - 02:51	1	18	NO1
83	2	13-8-2024	21:11	00:00 - 02:27	1	26	ZW1
84	1	3-8-2024	21:30	00:00 - 02:29	1	19	W1
84	2	14-8-2024	21:10	00:00 - 02:30	1	19	W1
85	1	13-8-2024	21:09	00:00 - 02:00	1	23	NW1
85	2	10-9-2024	20:12	23:47 - 02:01	1	14	ZW2
86	1	3-8-2024	21:30	00:00 - 02:00	1	19	W1
86	3	29-8-2024	20:38	00:00 - 02:00	1	20	Z1
87	1	2-8-2024	21:33	23:49 - 02:08	1	19	NO2
87	2	16-8-2024	21:03	00:00 - 02:03	1	21	ZW4
88	1	3-8-2024	21:30	00:00 - 02:25	1	20	W1
88	2	21-8-2024	20:57	00:00 - 02:17	1	15	NW1
89	1	6-8-2024	21:26	00:00 - 02:03	1	18	ZO1
89	1	20-8-2024	20:57	00:00 - 02:13	1	19	Z3
89	2	7-9-2024	20:15	00:00 - 02:00	1	19	Z2
90	1	7-8-2024	21:23	00:00 - 02:00	1	19	ZW1

90	2	20-8-2024	21:05	23:57 - 02:05	1	18	Z2
91	1	6-8-2024	21:22	00:00 - 01:58	1	18	ZO1
91	2	20-8-2024	21:05	23:57 - 02:05	1	18	Z2
92	1	7-8-2024	21:23	00:00 - 02:03	1	18	ZW2
92	2	7-9-2024	20:15	23:00 - 01:00	1	19	Z2
93	1	8-8-2024	21:21	00:00 - 02:00	1	18	ZW2
93	2	22-8-2024	21:05	00:00 - 02:00	1	16	ZW3
94	1	6-8-2024	21:25	22:45 - 02:00	1	17	ZO1
94	2	20-8-2024	20:59	23:45 - 02:00	1	18	Z2
95	1	7-8-2024	21:25	23:45 - 02:00	1	18	ZW2
95	2	21-8-2024	20:55	22:45 - 02:00	1	16	NW3
96	1	8-8-2024	21:24	23:52 - 02:00	1	17	ZW2
96	2	22-8-2024	20:55	23:45 - 02:00	1	16	ZW3
97	1	9-8-2024	21:20	22:46 - 02:00	1	19	ZW4
97	2	23-8-2024	20:53	23:45 - 02:00	1	20	ZW3
98	1	22-8-2024	20:55	23:39 - 02:12	1	16	ZW3
98	2	10-9-2024	20:11	23:40 - 02:09	1	16	NW3
99	1	11-8-2024	21:13	00:00 - 02:00	1	19	ZW2
99	2	4-9-2024	20:22	00:00 - 02:00	1	19	ZW0
100	1	6-8-2024	21:25	00:00 - 02:19	1	17	ZO1
100	2	20-8-2024	20:57	00:00 - 02:33	1	17	Z2
101	1	7-8-2024	21:23	00:00 - 02:09	1	19	ZW1
101	2	21-8-2024	20:55	00:00 - 02:14	1	16	NW3
102	1	8-8-2024	21:21	00:00 - 02:03	1	18	ZW3
102	2	22-8-2024	20:55	00:00 - 02:05	1	17	ZW3

3.2.3 Onderzoeksmaterialen

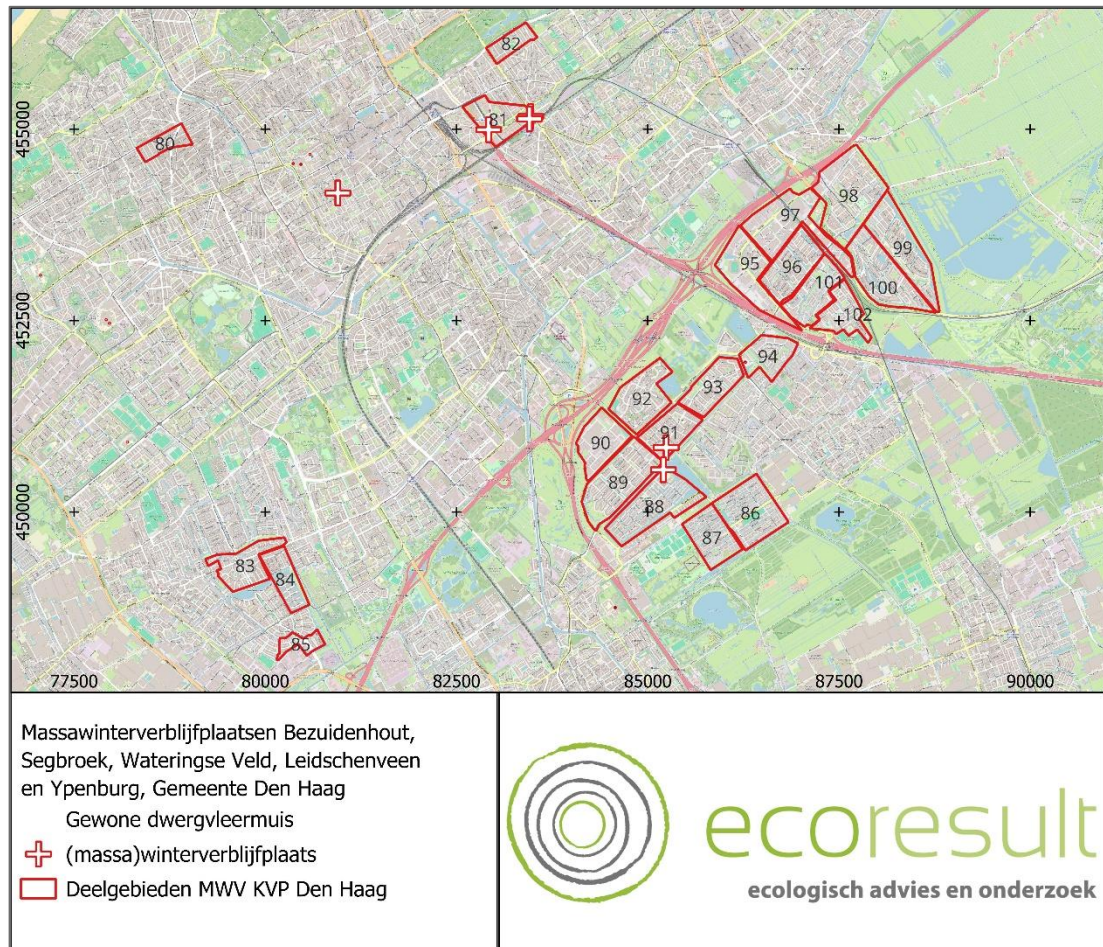
Bij onderzoek naar vleermuizen zijn onderzoekers bij elk onderzoek uitgerust met:

- Batdetectors (Pettersson D240X)
- Batloggers (M en/of M2)
- Opnameapparatuur voor de batdetector (Edirol),
- Warmtebeeldcamera (Pulsar XP28 en/of Pulsar XP38 en/of FLIR Scion OTM255)
- Verrekijker met 10x42 vergroting,
- Zaklamp.

4 Resultaten nader onderzoek

4.1 Algemeen

Tijdens alle veldbezoeken in het kader van het vleermuisonderzoek (**Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.**) zijn 4 massawinterverblijfplaatsen aangetroffen (zie Figuur 2 en Figuur 3) met in totaal 45 zwermende gewone dwergvleermuizen.

Figuur 2: Waargenomen massawinterverblijfplaatsen van gewone dwergvleermuis tijdens de onderzoeken. Kaartbron: OpenStreetMap.

Figuur 3: Waargenomen massawinterverblijfplaatsen van gewone dwergvleermuis in de deelgebieden in Den Haag-west. Kaartbron: OpenStreetMap.

In de volgende paragrafen staan de verschillende locaties met zwermgedrag weergegeven alsmede een korte omschrijving en het aantal zwermende dieren. Het aantal zwermende dieren is gebaseerd op het hoogste aantal aangetroffen dieren wat gelijktijdig aanwezig was bij de gevel. Dit betreft een momentopname. Het aantal aangetroffen zwermers verschilt sterk per locatie, per bezoek en per tijdvak. Ook het aantal zwermende dieren varieert per ronde. Zo is waargenomen dat rond middernacht op enkele locaties geen zwermers aanwezig waren terwijl deze wel aanwezig waren rond 1 uur 's nachts.

4.2 Bezuidenhout

In Bezuidenhout zijn twee massawinterverblijfplaatsen aangetroffen. Dit betreffen:

- SoZa, voormalig kantoorcomplex aan de Anna van Hannoverstraat 4, met zwermplekken op twee verschillende geveldelen op verschillende hoogtes (resp. 2 en 5 zwermende dieren). Dit is een bekende winterverblijfplaats, welke op nominatie staat om te worden gesloopt.
- De Groene Toren, een kantoorcomplex aan de Prinses Beatrixlaan 23, met in totaal 15 zwermende dieren, op de bovenste etage. Hier werd ook een laatvlieger waargenomen. Niet uitgesloten is dat deze laatvlieger ook gebruik maakt van deze verblijfplaats. De gevels lijken natuurvrij gemaakt te zijn, in het kader van een eerder verleende ontheffingsaanvraag. Desondanks zijn hier vleermuizen aanwezig.

4.3 Centrum

- Tijdens de onderzoeksperiode werd in het centrum van Den Haag een zwermplek gevonden in de binnentuin van een wooncomplex van Parnassia aan de Om en Bij 8. Hier werden tenminste 8 dieren gevonden, die op open stootvoegen op de bovenste etage zwermden.

4.4 Ypenburg

In Ypenburg zijn twee massawinterverblijfplaatsen aangetroffen. Dit betreffen:

- Schrabber 11-79. Circa 10 zwermers rondom de toren van het appartementencomplex.
- Rijswijkse Landingsbaan 434-452. Circa 5 zwermende dieren tussen de tweede en vijfde etage aan de zuidzijde van een appartementencomplex.

Tabel 2: De locaties van de aangetroffen massawinterverblijfplaatsen van gewone dwergvleermuis binnen de deelgebieden in Den Haag.

Deelgebied	Adres	Aantal	Opmerking
81	Anna van Hannoverstraat 4	7	Verschillende geveldelen, verschillende hoogtes.
76	Prinses Beatrixlaan 23	15	Verschillende geveldelen binnentuin
n.v.t.	Om en Bij	8	6e of 7e verdieping midden van de muur
91	Schrabber 11-79	10	Rondom de hogere toren
88	Rijswijkse Landingsbaan 434-452	5	Tussen de 2 ^e en 5 ^e etage zuidzijde complex

5 Conclusies

5.1 Conclusies 23 Deelgebieden Ypenburg, Leidschenveen, Watingse Veld, Bezuidenhout en Segbroek, Den Haag

In opdracht van gemeente Den Haag heeft Ecoresult B.V. een onderzoek uitgevoerd naar (massa)winterverblijfplaatsen van vleermuizen in 23 deelgebieden. Dit betreffen 9 deelgebieden in Ypenburg, 8 deelgebieden in Leidschenveen, 3 in Watingse Veld, 2 in Bezuidenhout en 1 in Segbroek. Het onderzoek is uitgevoerd conform het vooraf opgestelde plan van aanpak².

De voornaamste conclusies zijn:

- Tijdens het onderzoek zijn 5 zwermlocaties met in totaal 45 zwermende gewone dwergvleermuizen aangetroffen. De aantallen zwermende dieren geven geen indicatie van het daadwerkelijk aantal overwinterende vleermuizen.
- De winterverblijfplaatsen zijn aangetroffen op hoogbouw (appartementencomplexen, zorgcomplex en kantoorpanden).

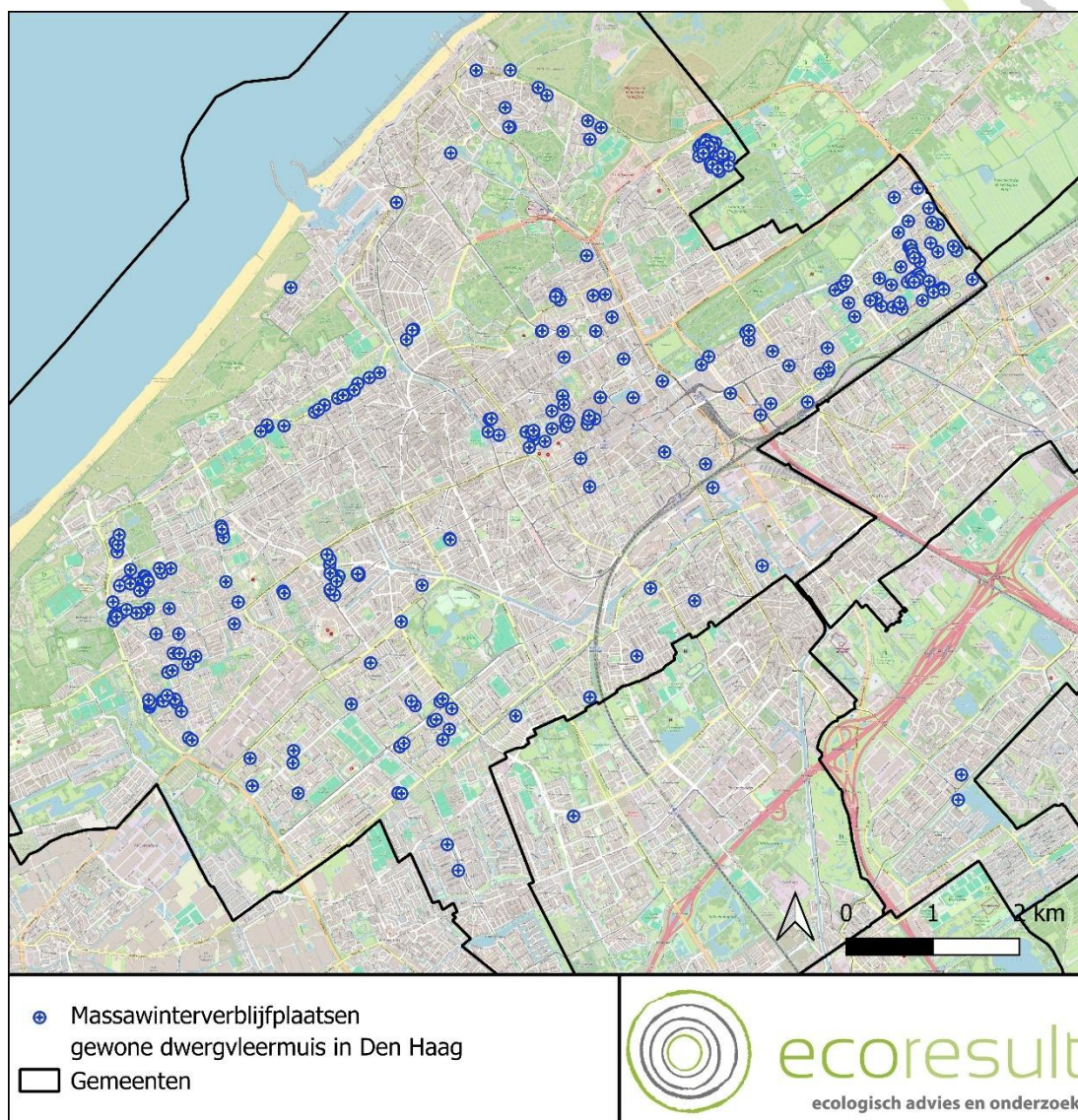
5.2 Conclusies geheel Den Haag

In totaal werden in de periode 2020 tot en met 2024 181 massawinterverblijfplaatsen met in totaal ruim 1550 zwermende dieren, aangetroffen binnen de gemeentegrenzen van Den Haag³. Concentraties zijn aanwezig in de wijken Mariahoeve, Duinzigt (nabij buitenplaats Clingendael), Den Haag-Centrum, Loosduinen (met name de westzijde). Daarnaast werden clusters aangetroffen in Scheveningen, aan de Segbroeklaan, Melis Stokelaan, rondom de Hengelolaan, en rondom de Volendamlaan. Het merendeel van de verblijfplaatsen werd aangetroffen in buurten met appartementencomplexen uit de jaren 1950 tot 1970 van de 20ste eeuw. Ook in het centrum van Den Haag werden de meeste verblijfplaatsen aangetroffen in na-oorlogse gebouwen, de Grote Kerk uit de 15^e eeuw en het Oude Raadhuis uit de 18^e eeuw uitgezonderd.

Ook in de nieuwere wijken werden verblijfplaatsen aangetroffen, waaronder twee in het Watingse Veld, aan de Laan van Watingse Veld (bouwjaar 2000) en in Ypenburg (bouwjaren 2001/2005).

² Van Meurs, 2020

³ De Vries, 2022; Janse & Van Meurs, 2025; Van Meurs, 2020; Van Meurs, 2022; Van Veen, 2023.

Figuur 4: In de periode 2020 - 2024 aangetroffen massawinterverblijfplaatsen in Den Haag.

6 Geraadpleegde bronnen

6.1 Literatuur

- Anoniem, 2017. Kennisdocument Gewone dwergvleermuis. BIJ12
- Anoniem, 2017. Kennisdocument Ruige dwergvleermuis. BIJ12
- Anoniem, 2021. Vleermuisprotocol 2021. Vleermuisvakberaad Netwerk Groene Bureaus, Zoogdiervereniging
- Janse, J.W.E. & F.A. van Meurs, 2025. Nader onderzoek massawinterverblijfplaatsen gewone dwergvleermuis. In het kader van de Omgevingswet. Plangebied: Den Haag-West & Wateringse Veld, Den Haag . Kenmerk: ER20230451NOv01. Ecoresult B.V., Hendrik-Ido-Ambacht.
- Klasberg, M. & I. Bajjens, 2018. SMP Gebouwbewonende soorten Den Haag. Gebiedsbescherming van gebouwbewonende fauna bij onderhoud, renovatie en sloop van woningen en gebouwen. Arcadis Nederland B.V., Maastricht.
- Meurs, F.A. van, 2020. Plan van Aanpak. Aanvullen onderzoek kraam- en massawinterverblijfplaatsen Den Haag. NER20200528v01, Ecoresult B.V., Alblasterdam
- Meurs, F.A. van, 2022. Nader onderzoek massawinterverblijfplaatsen gewone dwergvleermuis. In het kader van de Wet natuurbescherming. Plangebied: Centrum en Benoordenhout, Den Haag. Kenmerk: ER20220315v02. Ecoresult B.V., Alblasterdam
- Veen, K.J. van. 2023. Nader onderzoek Massawinterverblijfplaatsen Den Haag. In het kader van de Wet natuurbescherming Plangebied: Den Haag. Kenmerk ER202010114v03. Ecoresult B.V., Dordrecht
- Vries, K. de, 2022. Nader onderzoek massawinterverblijfplaatsen gewone dwergvleermuis. In het kader van de Wet natuurbescherming. Plangebied: Den Haag. Kenmerk: ER20221130v02. Ecoresult B.V., Alblasterdam

6.2 Internet

- Publieke Dienstverlening Op Kaart (PDOK) - <https://www.pdok.nl/>

Bijlage 1: Foto's gebouwen

SoZa, Anna van Hannoverstraat 4, deelgebied 81. Bron: Google Street View.

De Groene Toren, Prinses Beatrixlaan 23, Deelgebied 81. Bron: Google Street View.

Woodstock, Om en Bij 8. Losse waarneming tijdens de onderzoeksperiode. Bron: Google Earth.

Schraber 83, Ypenburg, deelgebied 91. Bron: Google Earth.

Rijswijkse Landingsbaan 434, deelgebied 88. Bron: Google Earth.